

IZLAGANJA

Josip Šimunović

DOKUMENTI DRUGOGA VATIKANSKOG SABORA I ŽUPNA ZAJEDNICA. POTICAJI I PROSUDBA STANJA

Izv. prof. dr. sc. Josip Šimunović

Katolički bogoslovni fakultet, Zagreb

UDK: 262.5 : 262.2[255/259+260+269]

[II. VATIKANSKI](049.3)

Izvorni znanstveni rad

Primljeno: 03.09.2013.

Autor donosi pregled saborskih tekstova koji izričito spominju župu/župnu zajednicu, otvarajući time razmišljanje o cjelokupnom životu i djelovanju župne zajednice u duhu ekleziologije Drugog vatikanskog koncila. Ističe potrebu trajne pastoralno-teološke refleksije koncilskih dokumenata u kontekstu ostvarivanja i djelovanja župne zajednice. Župa nije administrativni centar, već zajednica osoba koje žive u zajedništvu s Bogom. Preduvjet ostvarivanju onakve župe kakva proizlazi iz Drugog vatikanskog sabora jest razumijevanje i shvaćanje onoga što bi Crkva prema tom Saboru trebala biti.

Ključne riječi: Drugi vatikanski sabor, ekleziologija, župa, župna kateheza.

* * *

Uvod

Nema sumnje da je Drugi vatikanski sabor važan događaj za Katoličku Crkvu u 20. stoljeću.¹ Mnogi ga vide „kao jedan od glavnih događaja minolog stoljeća, uz holokaust, pojavu Trećega svijeta, rađanje i urušavanje komunizma, kraj ideologija.“² U svojoj najavi

1 Preporučujemo djelo: Otto Herman PESCH, *Das Zweite Vatikanische Konzil (1962-1965). Vorgeschichte. Verlauf-Ergebnisse. Nachgeschichte*, Echter, Würzburg, 31994.

2 Philippe BORDEYNE – Laurent VILLEMEN, Teološko doba koncilске hermeneutike, u: Philippe BORDEYNE – Laurent VILLEMEN (prir.), *Drugi vatikanski koncil i teologija. Perspektive za 21. stoljeće*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2012., 5.

novoga sabora „Ivan XXIII. je istaknuo kako ga smješta u zoru novoga doba za čovječanstvo i za Crkvu; pritom ga je vodila želja za ekumenskim jedinstvom svih kršćana, nužnost produbljene obnove i reforme Katoličke crkve te davanje prinosa Crkve rješavanju problema suvremenogâ svijeta.“³ Obično su se tijekom povijesti crkveni sabori sazivali kako bi donijeli pojedinačne odluke u važnim prijedpornim pitanjima nauka, crkvene stege ili velike vanjske opasnosti. Papa Ivan XXIII. najavio je i sazvaio Drugi vatikanski sabor s programom uvođenja Crkve u jedno novo povijesno razdoblje.⁴ O njemu se govori i razmišlja i nakon zaključenja 1965. godine. „Preobrazio je teologiju u 20. stoljeću i još se procjenjuju njegovi ulozi u teologiju 21. stoljeća, premda je svijet 1960-ih godina već daleko.“⁵ Svaka mjesna Crkva nastoji što bolje unijeti Drugi vatikanski sabor u svoje tkivo živućeg organizma Božjega naroda.⁶

U Apostolskom pismu episkopatu, kleru i vjernicima na završetku Velikog jubileja godine 2000. *Novo millennio ineunte* papa Ivan Pavao II., doživljavajući Drugi vatikanski sabor kao veliku milost koju je Crkva zadobila u 20. stoljeću, piše kako nam je u njemu „bio ponuđen siguran kompas da bi nas usmjerio tijekom hoda u sto-

3 Stjepan KUŠAR, Pokušaj viđenja korpusa koncilskih dokumenata kao cjeline, u: DRUGI VTIKANSKI KONCIL, *Dokumenti. VII. popravljeno i dopunjeno izdanje*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2008., XII.

4 Usp. Karl, LEHMANN, Hermeneutik für einen künftigen Umgang mit dem Konzil, u: Günther WASSILOWSKY (Hg.), *Zweites Vatikanum – vergessene Anstöße, gegenwärtige Fortschreibungen*, Freiburg, 2004., 72.

5 Philippe BORDEYNE – Laurent VILLEMEN, Teološko doba koncilске hermeneutike, u: Philippe BORDEYNE – Laurent VILLEMEN (prir.), *Drugi vatikanski koncil i teologija. Perspektive za 21. stoljeće*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2012., 5.

6 Donosimo samo neke naslove vezane uz spomenutu temu objavljene na hrvatskom jeziku: Vlado KOŠIĆ – Anton PERANIĆ (ur.), *Jeka jednog Koncila. Radovi Bogoslovске tribine o dvadesetoj godišnjici Drugog vatikanskog koncila*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1984.; Tomislav Janko ŠAGI-BUNIĆ, *Ali drugog puta nema. Uvod u misao Drugog vatikanskog koncila*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1986.; Tomislav Janko ŠAGI-BUNIĆ, *Vrijeme suodgovornosti. Druga knjiga*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1981.-1982.; Mato ZOVKIĆ, *Ostvarenje Koncila u našoj Crkvi*, u: *Crkva u svijetu*, 21(1986.) 2, 125-136; *Naša kateheza i Drugi vatikanski sabor. Radovi katehetskih ljetnih škola 1983-1985.*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1987.; Bonaventura DUDA, *Koncilске teme ili Misterij kršćanske egzistencije po II. vatikanskom koncilu*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1992.; Nediljko Ante ANČIĆ – Nikola BIŽACA (prir.), *Koncil u Hrvatskoj. Zbornik radova teološkog simpozija u povodu 30. obljetnice Drugoga vatikanskog sabora*, Crkva u svijetu, Split, 1996.; Tomislav IVANČIĆ, *Prihvaćanje Drugog vatikanskog koncila u Hrvatskoj*, u: Pero ARAČIĆ (ur.), „Jeremija, što vidiš?“ (*Jr 24,3*). *Crkva u hrvatskom tranzicijskom društvu*, Biblioteka Diacovensia, Đakovo, 2001., 43-51; cijeli broj Bogoslovke smotre: *Bogoslovska smotra* 75(2005.) 3.

ljeću u koje ulazimo.⁴⁷ Nadovezujući se na riječi svoga prethodnika, u Apostolskom pismu u obliku motuproprija kojim se proglašava Godina vjere *Porta fidei* papa Benedikt XVI. ističe sljedeće: „Ako se u njegovu čitanju i prihvaćanju vodimo ispravnom hermeneutikom, (Koncil) može biti i sve više postajati velika snaga za uvijek potrebnu obnovu Crkve.“⁴⁸

Tema ovog priloga ne traži da ulazimo u donošenje različitih shvaćanja i prihvaćanja Drugoga vatikanskog sabora i prijepornih tumačenja njegovih tekstova, premda smo mišljenja da ona nije nevažna za cjelovito razumijevanje razvijanja teološke misli nakon ovog velikog događaja za Crkvu od kojeg ona živi još i danas.⁹ U tom smislu donosimo samo kratko prisjećanje na važnost Drugoga vatikanskog sabora i na ono što je slijedilo te još uvijek slijedi nakon njega u općoj i mjesnoj Crkvi, konkretno u Crkvi u Republici Hrvatskoj.

Crkva u Republici Hrvatskoj živi od Drugoga vatikanskog sabora. Samo informativno, bez nakane neke detaljnije analize, ističemo što je sve Drugi vatikanski sabor pokrenuo u Crkvi u Republici Hrvatskoj prije i nakon demokratskih promjena. „Hrvatski su teolozi svoje radove o koncilskim temama objavljivali ponajprije u nekoliko znanstvenih i stručnih teoloških časopisa, a poslije su ih nerijetko izdavali prikupljene u posebnim knjigama. Za upoznavanje i primjenu Koncila važnu su ulogu u prvom razdoblju imali prigodni simpoziji, tečajevi te brojne vjerske tribine.“¹⁰ U ovom kratkom prikazu ne smijemo ispustiti djelovanje Biskupske konferencije. Ozračje Drugoga vatikanskog sabora pogoduje oživljavanju određenih teoloških časopisa ili pak osnutku novih. Neke izdavačke kuće njeguju svijest proučavanja saborskih dokumenata. Teološka učilišta unose duh Drugoga vatikanskog sabora u svoje predavaonice, Teo-

7 IVAN PAVAO II., *Novo millennio ineunte. Apostolsko pismo episkopatu, kleru i vjernicima na završetku Velikog jubileja godine 2000.* (6. I. 2001.), Zagreb, 2001., br. 57.

8 BENEDIKT XVI., *Porta fidei. Apostolsko pismo u obliku motuproprija kojim se proglašava Godina vjere* (11. X. 2011.), Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2012., br. 5.

9 Za spomenutu temu preporučujemo: Nediljko Ante ANČIĆ, Kako danas čitati i razumijevati Drugi vatikanski sabor, u: *Bogoslovska smotra*, 75(2005.) 3, 667-686.

10 Tomislav IVANČIĆ, Prihvaćanje Drugog vatikanskog koncila u Hrvatskoj, u: *Jeremija, što vidiš?*, 43.

loško-pastoralni tjedan obrađuje saborske teme, redovnice i redovnici obnavljaju svoje konstitucije, direktorije, običajnike, molitvenike, ceremonijale, propise u duhu saborske obnove.¹¹ Zauzeti župnici i njihovi suradnici laici unose duh i slovo Sabora u pastoralno djelovanje župne zajednice.¹²

Razumljivo je da se u Crkvi u Republici Hrvatskoj razlikuje provedba Drugoga vatikanskog sabora prije i nakon demokratskih promjena početkom devedesetih godina dvadesetog stoljeća. „Hrvatska je Crkva od Koncila imala relativnu slobodu, te je bitne koncilске reforme i teološka promišljanja Koncila provela prije demokratskih promjena. Ipak, potpuna sloboda djelovanja pruža joj mogućnosti da oživotvori još neostvarene koncilске zahtjeve.“¹³ Tomislav Ivančić, kada razmišlja o prihvaćanju Drugoga vatikanskog sabora nakon demokratskih promjena koje su zahvatile tkivo sveukupne crkvene i društvene stvarnosti Republike Hrvatske, konstatira: „Crkva je izišla iz geta u kojem ju je držala država. Čini se da se zbog nove situacije ugasio ili smanjio koncilski žar. Teolozi marljivo rade na produbljivanju koncilskih tema, ali kao da ne prodiru u tkivo društva i Crkve.“¹⁴

Opravdano možemo i danas, 2013. godine postaviti pitanja koja je prigodom otvaranja 45. Teološko-pastoralnog tjedna u Zagrebu od 25. do 27. siječnja 2005. godine postavio Josip Baloban, tadašnji dekan Katoličkoga bogoslovnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu u svom pozdravnom govoru: „Strogi kritičari postavili bi oštro pitanje: da li i koliko se, uistinu, u hrvatskoj Crkvi dogodio Drugi vatikanski koncil? Blaži kritičari bi rekli: Koncil se dogodio, no, temeljno je pitanje koliki je stupanj njegove (ne)zaživljenosti odnosno stupanj njegova ostvarenja (...)? (...) Koliko je hrvatska

11 Usp. DRUGI VATIKANSKI KONCIL, *Perfectae caritatis*. Dekret o prilagođenoj obnovi redovničkog života (28. X. 1965.), br. 3, u: *Dokumenti*, Zagreb,⁷ 2008.

12 Usp. Tomislav IVANČIĆ, Prihvaćanje Drugog vatikanskog koncila u Hrvatskoj, u: *Jeremija, što vidiš?*, 43-51; Mato ZOVKIĆ, Ostvarenje Koncila u našoj Crkvi, u: *Crkva u svijetu*, 21(1986.) 2, 125-136; Mato ZOVKIĆ, Recepcija Drugoga vatikanskog sabora u Crkvi u Hrvata, u: *Bogoslovska smotra*, 75(2005.) 3, 693-712; Bonaventura DUDA, Prihvat II. vatikanskog koncila u Hrvatskoj. Fragmenti za buduće cjelovitije prouke, u: *Koncil u Hrvatskoj*, 29-77.

13 Tomislav IVANČIĆ, Prihvaćanje Drugog vatikanskog koncila u Hrvatskoj, u: *Jeremija, što vidiš?*, str. 49.

14 *Isto*, 50.

Crkva konciliska, ako u većoj mjeri nismo uspjeli dekleralizirati pastoralno djelovanje Crkve; ako su nam pastoralne strukture više deklarativnog i dekorativnog, namjesto djelatnog karaktera u smislu suradnje, suodgovornosti i zajedničkog planiranja; ako se spoznaje iz crkveno-socioloških istraživanja slabo primjenjuju u pastoralnoj praksi; ako hrvatski kršćanin od običnog vjernika do biskupa, pa možda i profesora više voli izvanjsko, manifestativno i folklorno, a manje strpljivi, nevidljivi, a u biti daleko učinkovitiji pastoralni rad koji stvara osobni kršćanski habitus, koji je sposoban suočiti se sa svim izazovima nastajućeg pluralističkoga hrvatskog društva?¹⁵ Je li se nešto možda promijenilo od 2005. godine u Crkvi u Republici Hrvatskoj?

1. Dokumenti Drugoga vatikanskog sabora i njihova važnost

Na prethodno postavljena pitanja vrijedan smjer pružanja odgovora daje Stjepan Kušar u uvodu sedmog, popravljenog i dopunjenog, hrvatskog izdanja dokumenata Drugoga vatikanskog sabora pod naslovom: *Pokušaj viđenja korpusa koncilskih dokumenata kao cjeline*. Spomenuti autor vidi moguće odgovore u bilanci i perspektivi saborske misli u općoj i mjesnoj Crkvi, u samom životu vjere kršćanskih zajednica u Crkvi i refleksiji kršćanskog iskustva u njezima, „s čime ukorak ide rad teologa i nositelja naučiteljske službe u Crkvi. I dakako – možda jedva vidljivo jer je duboko uronjeno u osobni život vjere – svatko tko bude na sebe preuzeo radost i teret čitanja i proučavanja koncilске poruke u danom času svoje osobne vjere i vjere Crkve.“¹⁶

Pokušali smo i mi, kao pripadnici generacije teologa koja Drugi vatikanski sabor poznaje tek posredno, iščitati njegove dokumente u kontekstu župne zajednice, župne zajednice kao temeljne institucije unutrašnjeg uređenja partikularne Crkve.¹⁷ Osjetili smo radost čitanja i proučavanja jer toliko toga smo ponovili, shvatili i otkrili, ali priznajemo i teret čitanja i proučavanja jer uvijek je bilo prisutno

15 Josip BALOBAN, Pozdravni govor na otvaranju Teološko-pastoralnog tjedna za svećenike u Zagrebu (2005.), u: *Bogoslovska smotra*, 75(2005.) 3, 664-665.

16 Stjepan KUŠAR, *Pokušaj viđenja korpusa koncilskih dokumenata kao cjeline*, XXIII.

17 Usp. *Zakonik kanonskog prava*, Zagreb, 1996., kanoni 515-552.

propitivanje jesmo li na pravom putu tumačenja misli Drugoga vatikanskog sabora. U Crkvi, kako sveopćoj tako i mjesnoj, treba uvijek biti jasan poziv vraćanja Drugom vatikanskom saboru, uzimati njegove dokumente u ruke, proučavati ih, produbljivati, razmišljati i primjenjivati u praksi Crkve.¹⁸

Papa Ivan Pavao II. u već spomenutom Apostolskom pismu *Novo millennio ineunte* potiče mjesne Crkve diljem svijeta da, odabirući određene načine i putove, propituju vlastito prihvaćanje Sabora. „Malo-pomalo, kako prolaze godine, *ti tekstovi ne gube ni svoju vrijednost niti svoj sjaj*. Potrebno je da budu čitani na primjeren način, da ih se upozna i usvoji kao stručne i mjerodavne tekstove Učiteljstva unutar crkvene predaje“,¹⁹ zaključuje Ivan Pavao II.

Učenje Drugoga vatikanskog sabora ne bi smjelo biti pospremljeno u arhive kao da je njegovo naučavanje riječ prošlosti. Papa Pavao VI. ustvrdio je kako se proslavom Svete godine (1973.) želi „odražavati u stvarnosti mišljenja i života veliki program Koncila; želi spriječiti da spasonosno naučavanje Koncila ne prijeđe u arhive kao da je to naučavanje riječ prošlosti, te da ne uspije izvesti svoje učiteljsko djelo u stvarnom životu sadašnje generacije te generacije koja dolazi.“²⁰ Svjestan tih istinitih, bremenitih i dalekosežnih riječi pape Pavla VI., istaknuti hrvatski teolog i poznavatelj misli Drugoga vatikanskog sabora Tomislav Janko Šagi-Bunić prvi dio svoje knjige *Vrijeme suodgovornosti*, objavljene 1981. godine, naslovljava *Da učenje Koncila ne ode u arhive*.²¹ Drugi hrvatski koncilski teolog Bonaventura Duda jasno kaže da „koncilski dokumenti predstavljaju svečani čin skupnog, koncilskog učiteljstva Crkve te imaju svoju najvišu mjerodavnu i smjerodavnu vrijednost. (...) Koncilski dokumenti predstavljaju svakako novu, pomno odabranu sintezu baštinja na blaga za potrebe našega vremena. (...) Danas se ne može biti u

18 Usp. Josip kardinal BOZANIĆ, Pozdravni govor na otvaranju 45. Teološko-pastoralnoga tjedna 25. siječnja 2005. godine, u: *Bogoslovska smotra*, 75(2005.) 3, 651.

19 IVAN PAVAO II., *Novo millennio ineunte. Apostolsko pismo episkopatu, kleru i vjernicima na završetku Velikog jubileja godine 2000.* (6. I. 2001.), Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2001., br. 57.

20 Citirano prema: Tomislav Janko ŠAGI-BUNIĆ, *Vrijeme suodgovornosti*, 78.

21 Usp. Tomislav Janko ŠAGI-BUNIĆ, *Vrijeme suodgovornosti*, 3-224.

punini kršćanin, a da se ne zaživi u duhu II. vatikanskog koncila, bar kao polazišta novih posvešćenja Crkve u našem vremenu.“²²

Saborski dokumenti podijeljeni su u tri skupine: „četiri konstitucije pokazuju temeljnu orijentaciju Crkve; slijedi devet dekreta u kojima se nazire njihova primjena i tri deklaracije koje očituju neke specifične intencije Koncila.“²³ Dobro je napomenuti da takva podjela i konkretizacija saborskih dokumenata nije bila uobičajena prema dotadašnjim crkvenopravnim kriterijima.

Završni dokument Druge izvanredne biskupske sinode, kojoj je središnja tema bila *Proslaviti-provjeriti-unaprijediti Drugi vatikanski koncil*, navodi četiri kriterija za tumačenje saborskih tekstova. Prvo, treba imati pred očima sve saborske dokumente pojedinačno i u njihovoj međusobnoj povezanosti; drugo, posebnu pozornost treba posvetiti četirima velikim saborskim konstitucijama jer su one ključ za tumačenje ostalih dekreta i deklaracija; treće, pastoralni karakter Drugoga vatikanskog sabora ne smije se razdvajati od doktrinalne snage dokumenata ili raskidati međusoban odnos duha i slova Sabora; četvrto, Drugi vatikanski sabor treba razumijevati u kontinuitetu velike predaje Crkve odakle, zajedno s naukom ovoga Sabora, treba tražiti svjetlo za suvremenu Crkvu i ljude našega vremena.²⁴

U svjetlu navedenih kriterija pokušali smo razmišljati o župnoj zajednici u dokumentima Drugoga vatikanskog sabora. Iščitali smo saborske izričaje o župnoj zajednici i te izričaje doveli u suodnos s prosudbom pastoralnog djelovanja i ostvarenja župne zajednice u Republici Hrvatskoj. Bez ispravna i potpuna razumijevanja saborske ekleziologije, pogotovo tamo gdje potiče pastoralnu aktivnost, nema ni ispravnog pastoralnog djelovanja, zato što se vrlo lako može doći u raskorak ne samo sa zahtjevima Sabora nego i s konkretnim životnim potrebama u određenim vremenskim okolnostima (znakovi vremena).

Drugi vatikanski sabor ne posvećuje poseban dokument župnoj zajednici. Samo na nekoliko mjesta u dokumentima izričito

22 Bonaventura DUDA, *Koncilske teme*, 138-139.

23 Stjepan KUŠAR, Pokušaj viđenja korpusa koncilskih dokumenata kao cjeline, XIV.

24 Usp. DRUGA IZVANREDNA BISKUPSKA SINODA, *Završni dokumenti*, Zagreb, 1986., I., br.

upotrebljava termin *paroecia*, *paroecialis*, u hrvatskom prijevodu *župa*, *župni*. Zanimljivo je proučavati kako dokumenti Drugoga vatikanskog sabora koji donose nauk o župnoj zajednici vide mjesto župne zajednice i kako uređuju zadaće/ostvarenje župne zajednice. Iako Sabor donosi malo tekstova koji izravno govore o župnoj zajednici, gledano u cjelini i povezano, dokumenti Drugoga vatikanskog sabora itekako su važni za župnu zajednicu i određuju njezino pastoralno-katehetsko djelovanje prema saborskoj ekleziologiji. U ovome radu koristimo termin župna zajednica koje ima isto značenje kao i termin župa, samo što se više naglašava zajedništvo, *communio*. Redosljed izlaganja saborskih misli o župnoj zajednici prati redosljed saborskih dokumenata poredanih u hrvatskom izdanju dokumenata Drugoga vatikanskog sabora.²⁵

2. Dokumenti Drugoga vatikanskog sabora i govor o župnoj zajednici

U ovome dijelu članka predstavljamo kratak pregled saborskih tekstova koji izričito spominju župu/župnu zajednicu. Pregled otvara mnoga polja razmišljanja o cjelokupnom životu i djelovanju župne zajednice u duhu saborske ekleziologije koja zahtijevaju opširniju analizu i studiju. No i sve ovdje predstavljeno može, barem malo, pomoći u toj nakani.

2.1. Konstitucija o svetoj liturgiji *Sacrosanctum Concilium*

Prvotnost Konstitucije o svetoj liturgiji *Sacrosanctum Concilium* nije samo u tome što je ona prva prihvaćena na Drugom vatikanskom saboru i izglasana 4. prosinca 1963. godine²⁶ nego i u činjenici da je bogoslužje promatrano kao „vrhunac kojemu teži djelovanje Crkve i ujedno je vrelo iz kojeg struji sva njezina snaga.“²⁷ Ne bi se smjelo zaboraviti ni to da je „Konstitucija o svetoj liturgiji bila neke

25 DRUGI VATIKANSKI KONCIL, *Dokumenti*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2008.

26 Usp. Kronologija Drugoga vatikanskog koncila, u: DRUGI VATIKANSKI KONCIL, *Dokumenti*, 824.

27 DRUGI VATIKANSKI KONCIL, *Sacrosanctum Concilium*. Konstitucija o svetoj liturgiji (4. XII. 1963.), br. 10, u: *Dokumenti*, Zagreb, 2008.

vrste događaj u događaju te da je zbog više od jednog razloga bila motor ideje *aggionamenta*, koja je dala jak pečat prvotnom tumačenju Drugoga vatikanskog koncila.²⁸

Konstitucija o svetoj liturgiji *Sacrosanctum Concilium* spominje župu u prvome poglavlju, u dijelu posvećenom promicanju liturgijskoga života u biskupiji i župi. Biskup koji je odgovoran za vlastitu biskupiju, odgovoran je i za njezino cjelokupno ostvarenje, a u to ostvarenje ulazi i liturgijski život biskupije i župnih zajednica. „Kako biskup ne može sâm u svojoj Crkvi uvijek i posvuda predsjedati svojem stadu, on mora uspostaviti zajednice vjernika, među kojima se ističu župe uređene po mjestima pod pastirskom koji zamjenjuje biskupa; one na neki način predstavljaju vidljivu Crkvu rasprostranjenu po cijelom svijetu.“²⁹ Ovo saborsko učenje *Zakonik kanonskoga prava* donosi u definiciji župne zajednice. Ona je „određena zajednica vjernika trajno ustanovljena u partikularnoj Crkvi, za koju je pastirska briga, pod vlašću dijecezanskog biskupa, povjerenja župniku kao njezinu vlastitom pastiru.“³⁰ U kanonskom pravnom poretku župa zauzima važno mjesto.³¹ Župnu zajednicu vodi pastir, svećenik koji zamjenjuje biskupa i kao takva predstavlja vidljivu Crkvu. Ne treba posebno isticati da u većini slučajeva vidljivu Crkvu doživljavamo upravo prvo u vlastitoj župnoj zajednici.

U istom broju Konstitucija nastavlja govor o župnoj zajednici u kojoj treba njegovati liturgijski život u župnoj zajednici i povezanost unutar nje same: „Stoga u misli i djelovanju vjernikâ i klera treba njegovati liturgijski život župe i njezin odnos prema biskupu: valja se truditi da osjećaj za župnu zajednicu cvjeta, i to u prvom redu u zajedničkom slavlju nedjeljne mise.“³² Ovaj nas citat potiče na razmišljanje te da odgovorimo na dva pitanja. Prvo bi se pitanje odnosilo na kvantitetu: koliko se vjernici, članovi župnih zajednica

28 Patrick PRÉTOT, Konstitucija o svetoj liturgiji: hermeneutika liturgijske tradicije, u: *Drugi vatikanski koncil i teologija*, 17.

29 DRUGI VATIKANSKI KONCIL, *Sacrosanctum Concilium*. Konstitucija o svetoj liturgiji (4. XII. 1963.), br. 42, u: *Dokumenti*, Zagreb, 2008.

30 *Zakonik kanonskog prava*, Zagreb, 1996., kanon 515, § 1.

31 Više o tome u drugome dijelu članka: Jure BRKAN, Župa kroz povijest i danas, u: *Bogoslovska smotra*, 72(2002.) 1, 116-162.

32 DRUGI VATIKANSKI KONCIL, *Sacrosanctum Concilium*. Konstitucija o svetoj liturgiji (4. XII. 1963.), br. 42, u: *Dokumenti*, Zagreb, 2008.

u Crkvi u Republici Hrvatskoj okupljaju na (nedjeljna) euharistijska slavlja? Drugo bi pitanje tražilo odgovor o kvaliteti okupljanja, dakle: kako vjernici, članovi župnih zajednica u Crkvi u Republici Hrvatskoj sudjeluju na euharistiji, samo dolaskom ili i osobnim angažmanom u određenim dijelovima euharistijskoga slavlja?

Poznato nam je da se 86,28 % Hrvata izjasnilo katolicima na posljednjem popisu stanovništva 2011. godine.³³ Vrlo je dobro poznata činjenica (ne)dolaska tih istih Hrvata katolika na nedjeljnu euharistiju. *European Values Study* iz 2008. godine (EVS-2008.), u kojemu je sudjelovala i Republika Hrvatska, donosi podatak koliko ispitanika u Republici Hrvatskoj sudjeluje u nedjeljnoj euharistiji. Rezultati odgovora uspoređuju se s rezultatima odgovora iz *European Values Study* iz 1999. godine (EVS-1999.).³⁴

	EVS 1999.	EVS 2008.
Tjedno	31%	26%
Mjesečno	21%	16%
Povremeno	37%	40%
Nikad	10%	17%

Rezultati istraživanja pokazuju stvarnost! Broj izjašnjenih katolika Hrvata nije proporcionalan broju dolaska na nedjeljnu euharistiju. Svakako, i problematika nedjelje te shvaćanje nedjelje u hrvatskome društvu odražava se u (ne)dolascima na nedjeljnu euharistiju.

Neka religijsko-sociološka istraživanja u Republici Hrvatskoj, uzimajući komponentu dolazaka na euharistiju i važnosti vjere u životu ispitanika, definirala su tipologiju vjernika u Republici Hrvatskoj. Tri vrijedna istraživanja provedena na razini cijele Republike

33 Usp. Stanovništvo prema vjeri i popisi 2001. i 2011., na: <http://www.dzs.hr>, zadnje pretraživanje 29. svibnja 2013.

34 Podatci preuzeti od: Josip BALOBAN – Alojzije HOBLAJ – Danijel CRNIĆ, Određeni aspekti crkvenosti u Hrvatskoj – rezultati i prosudbe istraživanja, u: *Bogoslovska smotra*, 80(2010.) 2, 539.

Hrvatske: *Vjera i moral u Hrvatskoj*,³⁵ *European Values Study*³⁶ i *Aufbruch*,³⁷ pomažu osvijetliti koje kategorije vjernika postoje u Crkvi u Republici Hrvatskoj.

Gordan Črpić i Stjepan Kušar donose tri kategorije vjernika: praktične, tradicionalne i nominalne vjernike.³⁸ Do tih kategorija došli su uzimajući u obzir važnost religije u životu ljudi te učestalost dolaženja na misu.³⁹

Pero Aračić, Gordan Črpić i Krunoslav Nikodem u *Postkomunističkim horizontima*, uz ove tri nabrojene, postavljaju i četvrtu kategoriju vjernika, a to su izborni kršćani. Izborni su oni „koji izrijekom prihvaćaju dio onoga što Crkva uči.“⁴⁰

Josip Baloban i Gordan Črpić također govore o četirima kategorijama vjernika: redoviti praktikanti, povremeni praktikanti, prigodni praktikanti i nepraktikanti.⁴¹

Tipologija vjernika u Republici Hrvatskoj jasno poručuje da se u pastoralno-katehetskom radu u župnim zajednicama trebaju stalno poduzimati primjerni koraci u buđenju osjećaja koji će slavljju nedjeljne euharistije vratiti pripadajuće mjesto u životu vjernika. Zato

35 Istraživanje je provedeno u Republici Hrvatskoj 1997. godine. Voditelj istraživanja bio je prof. ddr. Marijan Valković. Djelomično izvješće ovog istraživanja vidi u: *Bogoslovska smotra*, 68 (1998.) 4.

36 Istraživanje je provedeno u Republici Hrvatskoj 1999. godine. Voditelj projekta bio je prof. dr. Josip Baloban. Djelomično izvješće ovog istraživanja objavljeno je u: *Bogoslovska smotra*, 70 (2000.) 2.

37 To je Istraživanje Pastoralnog foruma iz Beča u deset tranzicijskih postkomunističkih zemalja, među koje ubrajamo i Republiku Hrvatsku. Istraživanje je trajalo od 1997. do 2000. godine, a voditelj *Aufbrucha* za Republiku Hrvatsku bio je prof. dr. Pero Aračić. Djelomični podatci ovog istraživanja objavljeni su u: *Vjesnik Đakovačke i Srijemske biskupije*, 128 (2000.) 12; a cjeloviti u: Pero ARAČIĆ (ur.), *«Jeremija, što vidiš?» (Jr 24,3). Crkva u hrvatskom tranzicijskom društvu*, Biblioteka Diacovensia, Đakovo, 2001.

38 Usp. Gordan ČRPIĆ – Stjepan KUŠAR, Neki aspekti religioznosti u Hrvatskoj, u: *Bogoslovska smotra*, 68 (1998.) 4, 555-556.

39 Usp. *Isto*. Praktični vjernici su oni kojima je vjera jako važna i najmanje jednom tjedno odlaze na misu. Rezultati istraživanja *Vjera i moral* govore o 25 % takvih vjernika ukupne populacije. Tradicionalni vjernici su oni kojima je vjera važna, ali na mise dolaze za blagdane ili prigodice. Takvih je vjernika 50 %. Nominalni su vjernici oni koji se smatraju katolicima, a vjera u njihovu životu nema baš neko značajno mjesto, na mise dolaze rijetko, i to samo na blagdane. Takvih je 15 % vjernika.

40 Pero ARAČIĆ – Gordan ČRPIĆ – Krunoslav NIKODEM, *Postkomunistički horizonti. Obrisu sustava vrijednosti i religijskih orijentacija u deset postkomunističkih zemalja*, Biblioteka Diacovensia, Đakovo, 2003., 179.

41 Usp. Josip BALOBAN – Gordan ČRPIĆ, Određeni aspekti crkvenosti, u: *Bogoslovska smotra*, 70 (2000.) 2, 265.

se i u toj nakani možemo poslužiti riječima Konstitucije o svetoj liturgiji *Sacrosanctum Concilium*: „Stoga Crkva usmjeruje svoju brižljivu skrb na to da vjernici ne prisustvuju tom otajstvu vjere poput tuđinaca ili nijemih gledatelja, nego da time što to po obredima i molitvama dobro shvaćaju, svjesno, pobožno i djelatno sudjeluju u svetome činu.“⁴²

Navedeni citat iz Konstitucije o svetoj liturgiji *Sacrosanctum Concilium* br. 48 kao i odgovor na naše drugo pitanje koje nam se postavlja čitajući tekst spomenute Konstitucije br. 42 usmjeravaju nas na razmišljanje o kvaliteti sudjelovanja vjernika na euharistijskim slavljinama u župnim zajednicama. Riječ je o otkrivanju i poticanju karizmi te obavljanju službi koje su u župnoj zajednici potpora da bogoslužje bude lijepo i u skladu s propisima (trajni đakoni, liturgijski čitači, akoliti, izvanredni služitelji pričesti, zborovi, ministranti).⁴³ Tako vjernici nisu samo pasivni primatelji i promatrači euharistijskoga slavlja nego i aktivni sudionici.

Konstitucija o svetoj liturgiji *Sacrosanctum Concilium* bogata je u svojim izričajima za *aggiornamento* župne zajednice, a kojih se nismo dotakli u ovom kratkom pregledu Konstitucije, poput pouke za sakramente, slavlja sakramenata, blagdana, njegovanja liturgijske glazbe.⁴⁴ Sve ovo spomenuto čini da bogoslužje postane djelatno *ad intra* i *ad extra*. Tako „liturgija nije samo stvar kulta: budući da je ona Božji život priopćen Crkvi po Duhu Svetom, ona u punoj mjeri sudjeluje u poslanju Crkve u svijetu ovoga vremena.“⁴⁵

42 DRUGI VATIKANSKI KONCIL, *Sacrosanctum Concilium*. Konstitucija o svetoj liturgiji (4. XII. 1963.), br. 48, u: *Dokumenti*, Zagreb, 2008.

43 Više o služiteljima riječi i služiteljima pričesti u: Ante CRNČEVIĆ – Ivan ŠAŠKO, *Na vrelu liturgije. Teološka polazišta za novost slavljenja i življenja vjere*, Hrvatski institut za liturgijski pastoral, Zagreb, 2009., 533-565.

44 Za razvijanje ove teme preporučujemo: Ante CRNČEVIĆ, *Liturgijska obnova u svjetlu posljednjesoborskih smjernica*, u: *Bogoslovska smotra*, 75(2005.) 3, 745-766.

45 Patrick PRÉTOT, Konstitucija o svetoj liturgiji: hermeneutika liturgijske tradicije, u: Philippe BORDEYNE – Laurent VILLEMEN (prir.), *Drugi vatikanski koncil i teologija*, 25.

2.2. Dekret o istočnim katoličkim Crkvama *Orientalium Ecclesiarum*

Dekret o istočnim katoličkim Crkvama *Orientalium Ecclesiarum* objavljen 21. studenoga 1964. godine izlaže neka vodeća načela za istočne Crkve „koje su u zajedništvu s Rimom, a potvrđena je i vrijednost njihovih obreda, kao i pravo na vlastitu liturgiju i vlastitu crkvenu disciplinu.“⁴⁶ Dekret potiče osnivanje župa tamo gdje se iziskuje duhovno dobro vjernika: „Stoga neka se posvuda diljem svijeta vodi skrb o zaštiti i rastu svih partikularnih Crkava i neka se radi toga osnivaju župe i vlastita hijerarhija, gdje to iziskuje duhovno dobro vjernikâ.“⁴⁷ Valja naglasiti odredbe o disciplini sakramenata koje se odnose na prezbitere istočnih katoličkih Crkava i prezbitere latinskog obreda što se tiče slavlja i dopuštenosti, a s naznakom propisa općeg i posebnog prava.⁴⁸

2.3. Dekret o pastirskoj službi biskupa *Christus Dominus*

U nekoliko brojeva Dekret o pastirskoj službi biskupa *Christus Dominus* progovara o župnoj zajednici iz stvarnosti biskupske službe. Župna zajednica dio je biskupije kojim upravlja župnik u suradnji s biskupom i kome je u tom dijelu biskupije povjereno dušobrižništvo: „Na osobit su način biskupovi suradnici župnici, kojima je kao vlastitim pastirima, pod biskupovim autoritetom, povjerena dušobrižnička služba u određenom dijelu biskupije.“⁴⁹ Kao suradnici biskupa, župnici sa svojim suradnicima i pomoćnicima „tako obavljaju službu naučavanja, posvećivanja i upravljanja da se vjernici i župne zajednice uistinu osjećaju članovima biskupije i sveopće Crkve.“⁵⁰

Dušobrižnička služba župnika treba zahvaćati sve kategorije vjernika u župnoj zajednici. Jasno, da bi to kvalitetno proveo, po-

46 Austin FLANNERY, Drugi vatikanski sabor, u: Michael GLAZIER – Monika K. HELWIG (pri.), *Suvremena katolička enciklopedija*, Laus, Split, 1998., 195.

47 DRUGI VATIKANSKI KONCIL, *Orientalium Ecclesiarum*. Dekret o istočnim katoličkim Crkvama (21. XI. 1964.), br. 4, u: *Dokumenti*, Zagreb, 2008.

48 Usp. *Isto*, br. 14-18; *Zakonik kanona istočnih Crkava. S izvorima*, Zagreb, 1996., kanoni 667-895.

49 DRUGI VATIKANSKI KONCIL, *Christus Dominus*. Dekret o pastirskoj službi biskupa (28. X. 1965.), br. 30, u: *Dokumenti*, Zagreb, 2008.

50 *Isto*.

trebna mu je suradnička pomoć svećenika, redovnika ili redovnica koji žive na teritoriju župne zajednice ili koji su po svojoj službi uključeni u *vodstvo* župne zajednice te vjerski osvjedočenih vjernika laika. Stoga, neka „dušobrižništvo uvijek bude prožeto misionskim duhom, tako da na dužan način obuhvati sve koji borave u župi. Ako župnici ne mogu svojim djelovanjem doseći neke skupine osoba, neka si u pomoć pozovu druge – također laike – da im pomognu u onome što pripada apostolatu.“⁵¹

Broj 30 iz Dekreta o pastirskoj službi biskupa *Christus Dominus* donosi saborsko učenje o službi župnika kao biskupova suradnika. Iščitavajući taj broj Dekreta, kao i ostale na koje ćemo se ukratko osvrnuti, saborsko učenje potiče suradnju dijecezanskog biskupa i svećenika kojima je povjerena briga za župne zajednice unutar biskupije. Ta suradnja pretpostavlja i uključuje sinovsku odanost svećenika prema biskupu, kao i očinsku ljubav i brigu biskupa prema svećeniku. Ako su ti odnosi u harmoniji, onda će se oni primijetiti u životu župne zajednice. Kako bi harmonija odnosa dijecezanski biskup i svećenik/župnik te svećenik/župnik i dijecezanski biskup bila uistinu harmonija koja se odražava u svakodnevnom životu župne zajednice, nužno je, prema Dekretu, da dijecezanski biskup vodi brigu i o okolnostima koje donosi br. 31. Naime, br. 31 ističe što bi trebalo voditi dijecezanskoga biskupa u procesu povjeravanja službe župnika svećenicima svoje biskupije. „U oblikovanju suda o prikladnosti svećenika za upravljanje nekom župom neka biskup uzme u obzir ne samo njegovu učenost nego i njegovu pobožnost, apostolsku revnost te druge odlike i svojstva koji se traže za pravilno izvršavanje dušobrižničke službe.“⁵² Koliko dijecezanski biskupi mogu dobro poznavati svoje svećenike? Za poznavanje svećenika potrebno je odvojiti vrijeme za posjet i razgovor u koje ne ulaze samo službeni susreti, događanja i slavlja na razini župnih zajednica, dekanata ili biskupija.

Nadalje, isti broj Dekreta upućuje na preuređenje postupka premještaja župnika: „Svaki župnik neka ima u svojoj župi onu stalnost

⁵¹ *Isto.*

⁵² *Isto*, br. 31.

u službi koju traži dobro dušâ. Neka se stoga – uz ukidanje razlike između župnikâ koji se mogu ukloniti i onih koji se ne mogu – preuredi i pojednostavni način postupanja pri premještanju i uklanjanju župnikâ, da bi se biskup mogao što prikladnije skrbiti za potrebe dobra dušâ, dakako, držeći se naravne i kanonske pravičnosti.⁵³

Završetak broja 31 opet progovara o župnicima kao biskupovim suradnicima i to posebno onima koji su u poodmakloj životnoj dobi: „Župnici, pak, koji su zbog poodmakle dobi ili kojeg drugoga ozbiljnog razloga spriječeni u pravilnom i plodonosnom vršenju službe, usrdno se umoljavaju da se sami od svoje volje ili na biskupov poziv odreknu svoje službe. Biskup se, pak, treba pobrinuti za dolično uzdržavanje onih koji su se odrekli službe.“⁵⁴ Je li potrebno naglašavati koliko je nužno da svatko, pogotovo svećenik, bude svjestan svoga tjelesnog, mentalnog, psihičkog i duhovnog stanja koje se odražava na kvalitetu ostvarivanja župne zajednice? Spoznati svoje vlastito stanje odlika je mudrosti, a djelovanje po toj spoznaji jest odlika kreposti. Nažalost, tako nije uvijek u pastoralnoj praksi! Sabor nije bez razloga u Dekret o pastirskoj službi biskupa *Christus Dominus* uvrstio obilježja službe župnika jer je uistinu jedna od glavnih zadaća biskupa brinuti se o svećenicima, svojim suradnicima.

Kako bi se postiglo ono što donose bojevi Dekreta 30 i 31, uz očinsku ljubav i brigu biskupa prema svećenicima te sinovsku odanost svećenika prema biskupu, korisna je i institucija pozitivne kontrole od strane biskupa⁵⁵ koje u većini slučajeva nema, a podrazumijeva praćenje djelovanja župnika u koje ulaze pohvale za učinjene obveze i dužnosti župničke službe kao i određene sankcije za nečinjenje istih. U takvoj se pozitivnoj kontroli ne ide samo za praćenjem obveza i dužnosti župnika kao voditelja župne zajednice nego se želi pomoći u određenom njegovanju duhovnosti župnika kao i u poticanju pružanja osobnog svjedočanstva koje sa sobom

53 *Isto.*

54 *Isto.*

55 Usp. Josip BALOBAN – Nikola DOGAN - Đuro HRANIĆ, Svećenici i biskupi – vodstvo i komunikacija u Crkvi, u: Pero ARAČIĆ (ur.), *Jeremija, što vidiš?*, 20.

nosi župnička služba, što vjernici više puta očekuju od svoga župnika! Mišljenja smo da na ovome treba poraditi!

U jednoj biskupiji, osim dijecezanskih svećenika, djeluju i redovnici. Dekret ni njih ne zaboravlja u kontekstu govora o župnoj zajednici: „Imajući napose u vidu hitne potrebe duša i nestašicu dijecezanskoga klera, biskupi mogu pozvati redovničke ustanove, koje se ne predaju čisto kontemplativnom životu, da pruže pomoć u različitim pastoralnim službama, ali tako da se ipak uzima u obzir narav koja je vlastita svakoj ustanovi. Neka poglavari prema mogućnostima nastoje tu pomoć pružiti također u preuzimanju župa, pa makar ono bilo samo privremeno.“⁵⁶ Mogućnost djelovanja redovnika u pastoralu župne zajednice nalazi svoja konkretna obilježja i upute u redovničkim pravilima ili konstitucijama u kojima se uređuje i takav moguć način ispunjenja života određene redovničke zajednice.⁵⁷ U dobro uređenu biskupiju i pastoral koji se odvija unutar njezinih granica ulazi i uređen odnos s redovnicima kojima je povjereno vođenje župnih zajednica od strane dijecezanskog biskupa.

Dekret o pastirskoj službi biskupa *Christus Dominus* ističe da se biskupi brinu o katehetskoj pouci članova svih životnih dobi u svojoj biskupiji,⁵⁸ o uspostavi župnih zajednica gdje se pokaže potreba i gdje ima vjernika drukčijeg obreda ili jezika⁵⁹ te koji je jedini motiv pri osnivanju ili dokidanju župnih zajednica.⁶⁰

56 DRUGI VATIKANSKI KONCIL, *Christus Dominus*. Dekret o pastirskoj službi biskupa (28. X. 1965.), br. 35, u: *Dokumenti*, Zagreb, 2008.

57 Usp. *Generalni statuti Reda manje braće. Prihvaćeni na generalnom kapitulu godine 1991., proglašeni 2. kolovoza 1991. Preuređeni na generalnom kapitulu 2003., proglašeni 8. prosinca 2003., a na snagu stupili 8. prosinca 2004.*, Rim – Zagreb, 2005., čl. 51, 53-54; GENERALNO TAJNIŠTVO ZA EVANGELIZACIJU (priredilo), *Poslani evangelizirati u župi u bratstvu i malenosti*, Rim – Zagreb, 2009.

58 DRUGI VATIKANSKI KONCIL, *Christus Dominus*. Dekret o pastirskoj službi biskupa (28. X. 1965.), br. 14, u: *Dokumenti*, Zagreb, 2008.

59 *Isto*, br. 23.

60 *Isto*, br. 32: „Spasenje duša treba biti onaj razlog prema kojemu se određuje ili preispituje podizanje ili ukidanje župâ, kao i druge slične novine koje biskup može provesti snagom svoje vlasti.“

2.3. Dekret o odgoju i obrazovanju svećenika *Optatam totius*

Dekret o odgoju i obrazovanju svećenika *Optatam totius* vidi župnu zajednicu kao onu koja se treba brinuti oko promicanja svećeničkih zvanja: „Dužnost promicanja svećeničkih zvanja pripada svoj kršćanskoj zajednici, a to joj valja činiti ponajprije punim kršćanskim životom. Tome najviše pridonose kako obitelji, koje prodahnute duhom vjere, ljubavi i pobožnosti djeluju kao prvo sjemenište, tako i župe u čijem bujnom životu sudjeluju i sami mladi.“⁶¹ Svaka-ko da povezanost obitelji unutar župne zajednice te plodan pastoralni život župne zajednice mogu najbolje pridonijeti rastu svećeničkih, ali i ostalih duhovnih zvanja, onih koji će sutra voditi i izgrađivati pojedine zajednice unutar mjesne Crkve. Tako i *Direktorij za pastoral sakramenata u župnoj zajednici* Hrvatske biskupske konferencije naglašava važnost cjelokupne zajednice u promicanju i provedbi pastoralna duhovnih zvanja.⁶²

Uz molitvu i liturgijska slavlja kao bitne i poglavite momente pastoralna zvanja⁶³ župna zajednica trebala bi, prema saborskom učenju, poticati i poučavati obitelji da ne budu zapreka duhovnim zvanjima.⁶⁴ U tom smjeru otvaraju nam se tekstovi dvaju dekreta Drugoga vatikanskog sabora koji naglašavaju važnost obitelji u njegovanju duhovnog zvanja te tekst Pastoralne konstitucije o Crkvi u suvremenom svijetu *Gaudium et spes*.

Dekret o apostolatu laika *Apostolicam actuositatem* govori o roditeljima koji su prvi glasnici i odgojitelji vjere svojoj djeci: „riječju i primjerom oni ih izgrađuju za kršćanski i apostolski život, razborito im pomažu u izboru njihova zvanja te ih sa svom skrbi podrža-

61 DRUGI VATIKANSKI KONCIL, *Optatam totius*. Dekret o odgoju i obrazovanju svećenika (28. X. 1965.), br. 2, u: *Dokumenti*, Zagreb, 2008.

62 HRVATSKA BISKUPSKA KONFERENCIJA, *Direktorij za pastoral sakramenata u župnoj zajednici*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2008., br. 185-187.

63 Usp. *Isto*, br. 188; KONGREGACIJA ZA ISTOČNE CRKVE, KONGREGACIJA ZA REDOVNIKE I SEKULARNE INSTITUTE, KONGREGACIJA ZA EVANGELIZACIJU I KONGREGACIJA ZA KATOLIČKI ODGOJ, *Razvoj pastoralna zvanja u mjesnim Crkvama. Iskustva iz prošlosti i planovi za budućnost. Završni dokument Drugoga međunarodnog kongresa delegata biskupskih konferencija za duhovna zvanja, Rim, 10. – 16. svibnja 1981.*, Zagreb, 1983., br. 19-24.

64 Usp. BENEDIKT XVI., *Sacramentum caritatis. Postsinodalna apostolska pobudnica Svetoga Oca Benedikta XVI. o euharistiji, izvoru i vrhuncu života i poslanja Crkve, upućena biskupima, kleru, osobama posvećenog života i vjernicima laicima*, Zagreb, 2007., br. 25.

vaju u svetom zvanju koje se možda u njima otkrije.“⁶⁵ U duhu riječi Dekreta o apostolatu laika *Apostolicam actuositatem* i Pastoralna konstitucija o Crkvi u suvremenom svijetu *Gaudium et spes* naglašava: „Djecu treba tako odgajati da, došavši u odraslu dob, uzmo-gnu s punim osjećajem odgovornosti slijediti zvanje – pa i ono sveto (...)“⁶⁶ Dekret o službi i životu prezbitera *Presbyterorum ordinis* želi da se čitav Božji narod pouči „o tome kako je njegova dužnost da na razne načine surađuje – žarkom molitvom te isto tako drugim sredstvima kojima raspolaže – kako bi Crkva imala uvijek svećenika koji su potrebni za ispunjavanje njezina božanskog poslanja. (...) Roditelji i učitelji, te svi oni kojih se na bilo koji način tiče poduka dječaka i mladića, neka ih tako odgajaju da budu spremni – poznavajući Gospodnju skrb za njegovo stado – s prorokom velikodušno odgovoriti onome koji ih zove: 'Evo me, pošalji mene!' (Iz 6,8).“⁶⁷

Organiziranom pastoralu duhovnih zvanja u župnim zajednicama pomaže i stvaranje kulture zvanja u kojoj mladi mogu svoj život prepoznati kao Božji dar i poziv.⁶⁸ Hrvatski biskupi u Pastoralnim smjernicama na početku trećega tisućljeća *Na svetost pozvani* razvijaju misao kulture zvanja i daju smjernice konkretnom djelovanju u pastoralu zvanja: „Takvu kulturu karakterizira pastoral zvanja koji nije motiviran samo situacijom krize zvanja, nego je izraz materinstva Crkve, otvorene Božjemu djelovanju koje u njoj rađa život i usmjerava je na promicanje svih zvanja, jer u Gospodnjoj Crkvi nitko ne raste, ako ne raste zajedno. Radi se o pastoralu koji nije ograničen samo na one koji su nam blizu ili nam izgledaju već opredijeljeni, nego je proširen na sve mlade koji su nam povjereni, jer Bog zove gdje hoće i koga hoće, i svakoj je osobi dao izvorni dar koji treba otkriti. Dakako, takav pastoral zvanja zahtijeva nadi-laženje i oslobađanje od patologije umora i rezignacije, koja zava-

65 DRUGI VATIKANSKI KONCIL, *Apostolicam actuositatem*. Dekret o apostolatu laika (28. X. 1965.), br. 11, u: *Dokumenti*, Zagreb, 2008.

66 DRUGI VATIKANSKI KONCIL, *Gaudium et spes*. Pastoralna konstitucija o Crkvi u suvremenom svijetu (7. XII. 1965.), br. 52, u: *Dokumenti*, Zagreb, 2008.

67 DRUGI VATIKANSKI KONCIL, *Presbyterorum ordinis*. Dekret o službi i životu prezbitera (7. XII.1965.), br. 11, u: *Dokumenti*, Zagreb, 2008.

68 Usp. PAPINSKO DJELO ZA CRKVENA ZVANJA, *Nova zvanja za novu Europu. Završni dokument Kongresa o svećeničkim zvanjima i o zvanjima posvećena života u Europi*, Rim, 5. – 10. svibnja 1997., Zagreb, 2000., br. 13.

rava opravdanjem da je današnji naraštaj mladih jedini uzrok krize zvanja.⁶⁹

2.4. Dekret o apostolatu laika *Apostolicam actuositatem*

Učenje Drugoga vatikanskog sabora o vjernicima laicima vrlo je bogato i ono se nalazi u više saborskih dokumenata. Sabor „se kao ni jedan dosada pozabavio pitanjem laikata“⁷⁰ te određuje jasniju poziciju vjernika laika unutar crkvene zajednice.

U određenju glavne teme našega razmišljanja ostat ćemo samo uz Dekret o apostolatu laika *Apostolicam actuositatem*, premda je za ispravno učenje o vjernicima laicima potrebno ugraditi i druge dokumente s njihovim naglascima na teologiji laikata.

U Dekretu o apostolatu laika *Apostolicam actuositatem* nalazimo kako je djelovanje laika u životu župne zajednice „toliko potrebno da bez njega ni sâm apostolat pastirâ u većini slučajeva ne bi mogao postići svoj puni učinak.“⁷¹ Vjernici laici moraju biti sami svjesni svoga djelovanja u vlastitoj župnoj zajednici. Isti Dekret podsjeća na to kako župna zajednica „pruža očit primjer apostolata zajednice time što ujedinjuje sve ljudske različitosti koje se u njoj nalaze te ih ugrađuje u sveopćinstvo Crkve. Neka se laici naviknu djelovati u župi u prisnoj povezanosti sa svojim svećenicima i iznositi pred crkvenu zajednicu vlastite probleme kao i probleme svijeta, te pitanja koja se tiču spasa ljudi da se pretresaju i rješavaju na osnovi mišljenja sviju; neka se, prema svojim silama, nauče pomagati u svakom apostolskom i misionarskom pothvatu svoje crkvene obitelji.“⁷²

Koliko je hrvatskih vjernika laika svjesno svoje uloge u župnoj zajednici? Stvaranje novog lica Crkve i župne zajednice, na liniji ekleziologije Drugog vatikanskog sabora, stavlja u prvi plan upravo mjesto laika u župnoj zajednici, što je i logično jer župnu zajednicu

69 HRVATSKA BISKUPSKA KONFERENCIJA, *Na svetost pozvani. Pastoralne smjernice na početku trećega tisućljeća*, Zagreb, 2002., br. 58.

70 AdoLF POLEGUBIĆ, *Stoljeće katoličkog laikata u Hrvatskoj*, Glas Koncila, Zagreb, 2007., 33.

71 DRUGI VATIKANSKI KONCIL, *Apostolicam actuositatem*. Dekret o apostolatu laika (28. X. 1965.), br. 10, u: *Dokumenti*, Zagreb, 2008.

72 *Isto*.

najviše tvore vjernici laici koji bi se trebali brinuti za njezin rast, dakako, u suradnji sa svećenikom. Djelovanje vjernika laika u suradnji sa svećenikom u župnoj zajednici moguće je na više načina.

Najzastupljenija se suradnja, kao savjetodavna i djelatna, očituje u radu župnoga pastoralnog vijeća i župnoga ekonomskog vijeća.⁷³ Kako bi se župno pastoralno vijeće što bolje ostvarilo, potrebno je, kako ističe Pero Aračić, nekih se stvari odučiti, a neke naučiti. Te stvari ili stvarnosti mogu se locirati u dva kruga. „S jedne su strane klerici naučeni solirati iz pozicija 'svete moći' i vjernici koji 50 godina nisu imali slobode biti zauzeti otvoreno u crkvenoj zajednici. S druge strane, vjernici su naviknuti da je crkveno djelovanje 'stvar klera' i da su oni objekt toga djelovanja. Tu je nastala određena deformacija u razumijevanju pojma 'biti Crkva'. Takvom umrtvljenju doprinijela je i siromašna vjerska formacija odraslih vjernika.“⁷⁴ Svoje razmišljanje hrvatski pastoralist Pero Aračić nastavlja zalažući se i za određenu formaciju za djelatno suradništvo i rad u župnom pastoralnom vijeću. „Nešto što se zove obranaštvo, ugroženost, vlast ili klerikalizam, još je uvijek kao naslijeđe nazočno na ovim našim prostorima. Nazočan je također i 'prezbiterocentrizam', koncentriranje svega u svećeničku službu. Postoji strah od zrelih i samostalnih vjernika. Taj strah proizlazi iz nekih loših povijesnih iskustava, ali je i posljedica slabih osobnosti prezbitera zbog kojih između ostaloga, vjernike nismo uspjeli temeljitije izgraditi. Izlaz iz te situacije vidimo u tome da se ŽPV ne promatra tako da se odmah pita što ono prvotno treba dati zajednici, već da po principu – radeći se uči i učeći se radi – vijećnici doista postupno i trajno produbljuju sakramentologiju i ekleziologiju, naravno i vlastitu vjeru. Svaki mandat treba biti i formacija za članove ŽPV. Drugim riječima, mogla bi to biti skupina koja je i formalno obvezna formirati se i sazrijevati; dodat

73 Usp. *Isto*, br. 26; DRUGI VATIKANSKI KONCIL, *Lumen gentium*. Dogmatska konstitucija o Crkvi (21. XI. 1964.), br. 30, u: *Dokumenti*, Zagreb, 2008.

74 PERO ARAČIĆ, Župno pastoralno vijeće, u: Josip BARIČEVIĆ – Tomislav IVANČIĆ – Josip KRPELJEVIĆ – Željko TANJIĆ – Ivica ŽULJEVIĆ (ur.), *U službenju Božjemu narodu. Zbornik radova u čast msgr. Antuna Škvorčevića, prvoga požeškog biskupa prigodom 60. obljetnice života, 35. obljetnice svećeništva i 10. obljetnice biskupstva*, Biskupski ordinarijat, Požega, 2007., 323.

ćemo i s njima i mi prezbiteri. Ponovno nam je, dakle, učiti raditi zajedno, surađivati, pokušavati slušati, čuti i razumjeti.⁷⁵

Nadalje, vjernici laici mogu se angažirati u provedbi katehizacije u župnoj zajednici kao katehete ili animatori pojedinih skupina,⁷⁶ uključiti u osmišljavanje bogoslužja, promicati vrijednosti braka i obitelji u župnoj zajednici i šire, osvijestiti ulogu i konkretan angažman laičkih organizacija, udruga i pokreta u župnim zajednicama kako bi odgovorili sadašnjim i budućim potrebama samih župnih zajednica.⁷⁷

Za bilo koji oblik suradnje između svećenika i vjernika laika unutar župne zajednice potrebna je formacija. Svećenički se kandidati za suradničke odnose i vođenje župne zajednice trebaju pripremati u odgojno-obrazovnim ustanovama tijekom svoje formacije, a onda, nakon završenog školovanja, nastaviti putem organiziranih tečajeva i ponuda na razini (nad)biskupije. Tako formirani trebaju voditi brigu za formaciju vjernika laika u svojoj župnoj zajednici.⁷⁸ „Dok župa ne postane zajednica formacije laika i suradnje sa župnikom i svećenicima, ne može se kazati da je u Crkvi primijenjen duh Drugog vatikanskog koncila.“⁷⁹

Tema laikata nije strana u hrvatskoj Crkvi.⁸⁰ To potvrđuje „teološko-teorijska razina na kojoj su, prije svega, prevedeni dokumenti

75 Isto, 323-324.

76 HRVATSKA BISKUPSKA KONFERENCIJA – NACIONALNI KATEHETSKI URED, *Župna kateheza u obnovi župne zajednice. Plan i program*, Zagreb – Zadar, 2000., 129-136. Neke nad/biskupije u Republici Hrvatskoj održavaju redovite škole, seminare i susrete za župne katehete i animatore pojedinih zajednica u župnoj zajednici. Usp. *Ti si Krist – za nas i za sve ljude. Izjave i odluke druge biskupijske sinode đakovačke i srijemske*, Đakovo, 2008., 132-135.; Susreti župnih animatora mladih, Mali Lošinj – Dom sv. Martina, u: TAJNIŠTVO DRUGE SINODE ZAGREBAČKE NADBISKUPIJE, *Pastoralni kalendar 2012/2013.*, Zagreb, 2012., 74-75.

77 Usp. Adolf POLEGUBIĆ, *Stoljeće katoličkog laikata u Hrvatskoj*, Zagreb, 2007., 171; Josip BALOBAN, Vrednote u Hrvatskoj u europskoj perspektivi, u: *Bogoslovska smotra*, 82(2012.), 4, 985-986.

78 DRUGI VATIKANSKI KONCIL, *Apostolicam actuositatem*. Dekret o apostolatu laika (28. X. 1965.), br. 30, u: *Dokumenti*, Zagreb, 2008.: „Djecu treba tako odgajati da, nadilazeći granice obitelji, otvore duh prema crkvenim i građanskim zajednicama. U mjesnoj zajednici župe treba ih tako prihvatiti da u njoj steknu svijest kako su i oni živi članovi Božjega naroda. Svećenici, pak, neka u katehezi i u službi riječi, u vodenju duša i u ostalim pastoralnim službama imaju u vidu formiranje za apostolat.“

79 Krešimir CEROVAC, Suradnički odnos klerika i laika, u: *Vjesnik Đakovačke i Srijemske biskupije*, 129(2001.), 9, 581.

80 Više o tome vidi: Adolf POLEGUBIĆ, *Stoljeće katoličkog laikata u Hrvatskoj*, Zagreb, 2007.

koji govore o laicima, održavane tribine i pisani članci koji tematiziraju problematiku vjernika laika,⁸¹ ali se nisu dogodili veći pomaci u angažiranju vjernika laika ni u Crkvi ni u društvu. Crkva u Republici Hrvatskoj organizirala je 1992., 1995. i 2001. godine Zbor hrvatskih vjernika laika,⁸² Studijske dane hrvatskih vjernika laika⁸³ i Simpozij hrvatskih vjernika laika⁸⁴ kako bi se konkretnije razmišljalo o položaju i djelovanju vjernika laika u Crkvi u Republici Hrvatskoj i hrvatskom društvu. Godina 2012. bit će zapamćena i po Pastoralnim smjernicama za apostolat vjernika laika u Crkvi i društvu u Hrvatskoj *Za život svijeta*⁸⁵ Hrvatske biskupske konferencije, a kojima se želi sve članove Crkve potaknuti na „toliko potrebno aktivnije i izričitije uključivanje vjernika laika u ostvarivanje njezina poslanja u našem narodu“,⁸⁶ kako odmah na početku Pastoralnih smjernica poručuju hrvatski biskupi.

Iako su razmišljanja o laicima prisutna u Crkvi u Republici Hrvatskoj, „forma mentis o laicima kod samih laika i kod svećenika i biskupa nije zaživjela istinski koncilski duh.“⁸⁷ To bi se trebalo promijeniti što prije!

81 Josip BALOBAN, Laikat od Drugoga vatikanskog koncila do danas: pomaci i propusti, u: VIJEĆE ZA LAIKE HRVATSKE BISKUPSKE KONFERENCIJE, Đuro HRANIĆ (ur.), *Mogućnosti organiziranog djelovanja vjernika laika u Hrvatskoj. Simpozij hrvatskih vjernika laika, Osijek, 5. – 6. listopada 2001.*, Kršćanska sadašnjost – Vijeće za laike HBK, Zagreb, 2002., 27.

82 Zbor hrvatskih vjernika laika organiziralo je Vijeće za laike Hrvatske biskupske konferencije u Zagrebu 16. – 18. listopada 1992. godine. Ovaj prvi skup vjernika laika poslije II. svjetskog rata bio je po svojim temama općenit te je želio istaknuti mjesto i ulogu laika u Crkvi i društvu. Više o Zboru hrvatskih vjernika laika vidi: VIJEĆE ZA LAIKE HRVATSKE BISKUPSKE KONFERENCIJE, Stjepan BALOBAN (ur.), *Zbor hrvatskih vjernika laika, Zagreb, 16. – 18. listopada 1992., Obnoviti lice zemlje*, Glas Koncila – Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1993.

83 Studijski dani hrvatskih vjernika laika u organizaciji Vijeća za laike Hrvatske biskupske konferencije bili su koncentrirani na ulogu vjernika laika u društvu, senzibilizirajući ih za demokraciju i opće dobro. Više o Studijskim danima hrvatskih vjernika laika vidi: VIJEĆE ZA LAIKE HRVATSKE BISKUPSKE KONFERENCIJE, Stjepan BALOBAN (ur.), *Crkva, demokracija, opće dobro u Hrvatskoj. Studijski dani, Zagreb, 31. ožujka do 1. travnja 1995.*, Glas Koncila, Zagreb, 1995.

84 Usp. VIJEĆE ZA LAIKE HRVATSKE BISKUPSKE KONFERENCIJE, Đuro HRANIĆ (ur.), *Mogućnosti organiziranog djelovanja vjernika laika u Hrvatskoj. Simpozij hrvatskih vjernika laika, Osijek, 5. – 6. listopada 2001.*, Zagreb, 2002.

85 Usp. HRVATSKA BISKUPSKA KONFERENCIJA, *Za život svijeta. Pastoralne smjernice za apostolat vjernika laika u Crkvi i društvu u Hrvatskoj*, Glas Koncila, Zagreb, 2012.

86 Predgovor, u: *Isto*, 9.

87 Josip BALOBAN, Laikat od Drugoga vatikanskog koncila do danas: pomaci i propusti, u: VIJEĆE ZA LAIKE HRVATSKE BISKUPSKE KONFERENCIJE, Đuro HRANIĆ (ur.), *Mogućnosti organiziranog djelovanja vjernika laika*, 27.

2.5. Dekret o misijskoj djelatnosti Crkve *Ad gentes*

Dekret o misijskoj djelatnosti Crkve *Ad gentes* „želi u glavnim crtama prikazati načela misijske djelatnosti i udružiti snage svih vjernika kako bi Božji narod, stupajući uskim putem križa, posvuda proširio kraljevstvo Krista.“⁸⁸ Sabor ne govori izravno o župnim zajednicama u ovom Dekretu, ali „budući da je sva Crkva misionarska, a djelo evangelizacije temeljna dužnost Božjeg naroda, Sveti sabor sve poziva na duboku nutarnju obnovu, da imaju živu svijest vlastite odgovornosti u širenju evanđelja te preuzmu svoj dio u misijskom radu među narodima.“⁸⁹ Budući da je sva Crkva misionarska, sukladno tome i župna je zajednica misionarska i kao takva treba njegovati misionarsku djelatnost *ad intra* i *ad extra*.

Hrvatski biskupi u Planu i programu župne kateheze *Župna kateheza u obnovi župne zajednice* zagovaraju osnivanje misijske zajednice u župnim zajednicama i donose njezina obilježja. „Članovi ove zajednice trebaju imati na pameti da vjerničko djelovanje župljana ne smjera samo na daleka misionarska područja, što je inače važno. Riječ je o misijskom načinu razmišljanja koje podjednako zahvaća one daleko i one blizu, tj. one u lokalnoj župi, kojih je, osobito u današnjem pluralističkom gradu, sve veći broj. Zato je nužno da se u takvu misijsku zajednicu duboko svjesno uključe vjernici laici, počevši od djece i mladih. Oni će u čvrstoj suradnji s voditeljima župne zajednice pronalaziti konkretne oblike rada, a liturgija će im biti odista prvi izvor za njihov rad.“⁹⁰

Uz misijsku djelatnost koja se ostvaruje na vlastitom teritoriju, župna zajednica na različite načine podupire misijsku djelatnost u svijetu uključujući se trajnom molitvom za misionarke i misionare, prigodnim katehezama, prikupljanjem novčanih priloga za misije, organiziranjem prodajnih izložbi za misije te razvijanjem i njegova-

88 DRUGI VATIKANSKI KONCIL *Ad gentes*. Dekret o misijskoj djelatnosti Crkve (7. XII. 1965.), br. 1, u: *Dokumenti*, Zagreb, 2008.

89 *Isto*, br. 35.

90 HRVATSKA BISKUPSKA KONFERENCIJA – NACIONALNI KATEHETSKE URED, *Župna kateheza u obnovi župne zajednice. Plan i program*, Nacionalni katehetski ured Hrvatske biskupske konferencije - Hrvatski institut za liturgijski pastoral, Zagreb – Zadar, 2000., 118.

njem misijskih karizmi među članovima župne zajednice.⁹¹ Misijska zajednica može biti kvalitetan promotor misijske djelatnosti u župnim zajednicama koja neće zahvaćati samo članove zajednice nego i šire, ostale članove župne zajednice.⁹²

2.6. Dekret o službi i životu prezbitera *Presbyterorum ordinis*

Iako izravno ne spominje župnu zajednicu, čitav Dekret o službi i životu prezbitera *Presbyterorum ordinis* može se promatrati u kontekstu službe i života svećenika u župnoj zajednici. No ipak želimo istaknuti br. 9 ovoga Dekreta koji izvrsno govori o odnosu svećenik – vjernik laik. Njihova je povezanost i suradnja neizbježna, ako se želi graditi župna zajednica u skladu s poslanjem i vremenom. Stručna, suradnička pomoć doprinosi kvaliteti života i rada. Spomenuti Dekret obraća se prvo svećenicima: „Neka prezbiteri iskreno priznaju i promiču dostojanstvo laikâ i poseban udio koji laici imaju u poslanju Crkve. (...) Rado neka slušaju laike i bratski promatraju njihove želje, priznavajući njihovo iskustvo i mjerodavnost na raznim poljima ljudske djelatnosti, da bi tako mogli zajedno s njima razabirati znakove vremena.“⁹³ Vjernicima laicima Dekret poručuje sljedeće: „Sami, pak, Kristovi vjernici neka budu svjesni kako su dužnici svojim prezbiterima; stoga neka djetinjom ljubavljju prate njih – svoje pastire i očeve. Imajući udjela na skrbi svojih prezbitera, neka ih isto tako pomažu koliko je moguće molitvom i djelom, da bi oni lakše mogli svladavati teškoće i plodonosnije ispunjavati svoje dužnosti.“⁹⁴

91 O djelovanju misijske zajednice u župnoj zajednici: Ankica MARKIĆ – Veronika ČAČIĆ, Misijska grupa, u: Ivica CIK (glavni ur.), *Župa Isusova uskrsnuća Svesvetski Kraljevec 1971. – 2011. Monografija*, Svesvetski Kraljevec, 2011., 118-124.

92 Prigodom Godine vjere, Nacionalna uprava Papinskih misijskih djela u Republici Hrvatskoj i Nacionalna uprava Papinskih misijskih djela u Bosni i Hercegovini poslale su župnim zajednicama priručnik s prijedlozima misijskih aktivnosti u župnim zajednicama koje pomažu voditeljima i animatorima u animiranju misijskog duha u župnim zajednicama. Usp. NACIONALNA UPRAVA PAPINSKIH MISIJSKIH DJELA U REPUBLICI HRVATSKOJ – NACIONALNA UPRAVA PAPINSKIH MISIJSKIH DJELA U BOSNI I HERCEGOVINI, *Misijske aktivnosti u župnim zajednicama u Godini vjere 2012. – 2013.*, Zagreb, 2012.

93 DRUGI VATIKANSKI KONCIL, *Presbyterorum ordinis*. Dekret o službi i životu prezbitera (7. XII.1965.), br. 9, u: *Dokumenti*, Zagreb, 1965.

94 *Isto*.

Navedenim tekstovima poziva se na razmišljanje o ocjeni i procjeni zajedničkoga djelovanja i suradnje svećenika i vjernika laika u raznim tijelima u župnoj zajednici. U njima se očituje stanje, kvantiteta i kvaliteta suradničkih odnosa između svećenika i vjernika laika koji izgrađuju prvo pojedince, a onda i čitavu župnu zajednicu.⁹⁵

3. Zaključne misli

Nakon vrlo kratkog pregleda saborskih misli u svjetlu župne zajednice mogli bismo ponoviti pitanje koje je još 1972. godine postavio Bonaventura Duda: „I tako je još uvijek pitanje: da li je Koncil samo zatrudnio, ili se već rodio, ili je nedonošče, ili se još ima roditi?“⁹⁶ Sigurno je da se Drugi vatikanski sabor rodio na tlu Crkve u Republici Hrvatskoj. No kako se rodio i kakva mu je životna dob/kob? Svaki član Isusove Crkve u Republici Hrvatskoj trebao bi sâm dati odgovor na to pitanje!

Obrađujući temu *Dokumenti Drugoga vatikanskog sabora i župna zajednica. Poticaji i prosudba stanja* nametnule su nam se dvije razine zaključnih misli. Prva razina zaključnih misli usmjerena je prema trajnoj pastoralno-teološkoj refleksiji dokumenata Drugoga vatikanskog sabora u crkvenoj i društvenoj stvarnosti Republike Hrvatske. Druga razina zaključnih misli sužava trajnu pastoralno-teološku refleksiju dokumenata Drugoga vatikanskog sabora u kontekstu ostvarivanja i djelovanja župne zajednice *ad intra* i *ad extra* u Republici Hrvatskoj.

95 O teološkim i antropološkim pretpostavkama suradničkih odnosa unutar župne zajednice više u: Josip ŠIMUNOVIĆ, *Župna zajednica na početku trećega tisućljeća. Pastoralno-teološka razmišljanja o mogućnostima ostvarivanja župnog pastorala u Republici Hrvatskoj*, Glas Koncila, Zagreb, 2009., 38-70.

96 Bonaventura DUDA, *Je li proroštvo pape Ivana bilo za naše vrijeme?*, u: *Glas Koncila*, 9(1972.), 20, 5.

3.1. Trajna pastoralno-teološka refleksija dokumenata Drugoga vatikanskog sabora u crkvenoj i društvenoj stvarnosti Republike Hrvatske

Ivan Pavao II. u Apostolskom pismu o pripremi Jubileja godine 2000. *Tertio millennio adveniente* ne zaboravlja Drugi vatikanski sabor i njegovu važnost za Crkvu u trećem tisućljeću: „Ispit savjesti ne može se ne ticati *prijema Koncila*, toga velikoga dara Duha Crkvi na kraju drugog tisućljeća. U kojoj je mjeri Riječ Božja postala potpunije duša teologije i nadahniteljica sveg kršćanskog života, kao što je zahtijevala Konstitucija *Dei Verbum*? Je li liturgija življena kao 'vrelo i vrhunac' crkvenog života, prema nauku Konstitucije *Sacrosanctum Concilium*? Učvršćuje li se, u općoj Crkvi i onim posebnim, eklezijologija zajedništva Konstitucije *Lumen gentium*, dajući prostora karizmama, službama, različitim oblicima sudjelovanja Naroda Božjega, bez popuštanja nekom demokracizmu i određenom sociologizmu, koji ne poštuju katoličku viziju Crkve i autentičan duh II. vatikanskog sabora? Jedno životno pitanje mora se ticati stila odnosa između Crkve i svijeta. Koncilske smjernice – ponuđene u *Gaudium et spes* i drugim dokumentima – o dijalogu, otvorenom, punom poštovanja i srdačnom, ali ipak praćenom pažljivim raspoznavanjem i hrabrim svjedočenjem istine, ostaju valjane i pozivaju nas na dodatni napor.“⁹⁷

U drugom desetljeću dvadeset prvoga stoljeća, kao prvo želimo istaknuti da je nužno oživjeti pastoralno-teološku refleksiju dokumenata Drugoga vatikanskog sabora u crkvenoj i društvenoj stvarnosti Republike Hrvatske. Ne možemo ne spomenuti hrvatske teologe entuzijaste koji su Drugi vatikanski sabor mišlju i djelom unosili u crkvenu stvarnost, ali koliko je to vrijeme dopuštalo, i u društvenu stvarnost nakon Sabora. „Pogledamo li unatrag koliko je toga Koncil potaknuo u našoj Crkvi i što je sve nakon njega nastalo i izraslo, treba sa zahvalnošću priznati njegovo golemo bogatstvo i trajno značenje.“⁹⁸ Nediljko Ante Ančić je realan kada tvrdi da ni

97 IVAN PAVAO II., *Tertio millennio adveniente. Apostolsko pismo o pripremi Jubileja godine 2000.*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1994., br. 36.

98 Nediljko Ante ANČIĆ, Kako danas čitati i razumijevati Drugi vatikanski sabor, u: *Bogoslovska smotra*, 75(2005.), 3, 668, podnožna napomena bilješka 3.

Drugi vatikanski sabor, koji je najznačajniji događaj za Katoličku Crkvu i kršćanstvo u dvadesetom stoljeću, nije imun od zaborava. „Najveći broj njegovih neposrednih sudionika više nije među živima, srednja generacija teologa poznaje ga tek posredno a mlađim vjernicima gotovo ništa ne znači. Naša mu Crkva ne pridaje potrebnu pozornost. Ona je još uvijek zabavljena svojim unutarnjim prilagođavanjem novonastalim prilikama tražeći novo mjesto i prikladan način djelovanja u tranzicijskom društvu. Koncil je zapravo zaboravljen, a prema nekima i prevladan. Zaista, s njim se tek prigodice bavi uži krug teoloških specijalista, a njegove poticaje na svoj način nastavljaju i pojedine crkvene ustanove izrasle kao plod ostvarivanja Koncila. Još je manja skupina onih osvjedočenih oduševljenika koji iz dubljeg i cjelovitijeg poznavanja saborskih ideja crpe nadahnuća zauzimajući se ustrajno za ostvarenje trajnih koncilskih postignuća u životu mjesne Crkve.“⁹⁹ Organiziraju se svečana obilježavanja obljetnica početka i završetka Sabora i sve nekako ostaje na tim manifestativnim događanjima i slavljinama godišnjica. Kao da ne znamo ili nemamo ideje što bismo trebali konkretno učiniti u aktualizaciji misli i učenja Drugoga vatikanskog sabora u vremenu u kojemu živimo...

Potrebno je donijeti sustavnu i opsežnu studiju o recepciji Drugoga vatikanskog sabora u Crkvi u Republici Hrvatskoj. Postoje kraći osvrti koji itekako mogu biti smjerokazi u tom značajnom pothvatu.¹⁰⁰

Od velike koristi bili bi autohtoni komentari dokumenata Drugoga vatikanskog sabora¹⁰¹ ili prijevodi kvalitetnih komentara te bibliografija radova hrvatskih teologa koji su se na različite načine bavili učenjem Drugoga vatikanskog sabora.

⁹⁹ *Isto*, str. 668-669.

¹⁰⁰ Usp. Bonaventura DUDA, Prihvat II. vatikanskog koncila u Hrvatskoj. Fragmenti za buduće cjelovitije prouke, u: Nediljko Ante ANČIĆ – Nikola BIŽACA (prir.), *Koncil u Hrvatskoj*, 29-77.; Tomislav IVANČIĆ, Prihvaćanje Drugog vatikanskog koncila u Hrvatskoj, u: *Jeremija, što vidiš?*, 27-51; Mato ZOVKIĆ, Ostvarenje Koncila u našoj Crkvi, u: *Crkva u svijetu*, 21(1986.), 2, 125-136; Mato ZOVKIĆ, Recepcija Drugoga vatikanskog sabora u Crkvi u Hrvata, u: *Bogoslovska smotra*, 75(2005.), 3., 687-712.

¹⁰¹ Do sada imamo objavljene komentare dokumenata Drugoga vatikanskog sabora u izdanju Filozofsko-teološkog instituta Družbe Isusove u Zagrebu u više svezaka. Bilo bi korisno ići za novijim izdanjima komentara dokumenata Drugoga vatikanskog sabora.

Kako bi se Drugi vatikanski sabor sačuvao od zaborava, nužno je upoznati širi krug ljudi (vjernika i nevjernika) s dokumentima. Kongregacija za nauk vjere u *Noti s pastoralnim smjernicama za Godinu vjere*, između ostaloga, potiče na produbljivanje misli glavnih dokumenata Drugoga vatikanskog sabora,¹⁰² donošenje ocjene prihvaćenosti Sabora u životu i poslanju krajevnih Crkava,¹⁰³ a svećenike angažirane u pastoralu župne zajednice na proučavanje dokumenata Drugoga vatikanskog sabora i služenje njihovim sadržajem u župnom pastoralno-katehetskom radu.¹⁰⁴

3.2. Trajna pastoralno-teološka refleksija dokumenata Drugoga vatikanskog sabora u kontekstu ostvarivanja i djelovanja župne zajednice ad intra i ad extra u Republici Hrvatskoj

Razvijajući temu *Dokumenti Drugoga vatikanskog sabora i župna zajednica. Poticaji i prosudba stanja* logično nam dolazi zaključak trajnog produbljivanja pastoralno-teološke refleksije dokumenata Drugoga vatikanskog sabora u kontekstu ostvarivanja i djelovanja župne zajednice *ad intra* i *ad extra* u Republici Hrvatskoj. Zaista bi bilo vrlo korisno i nužno svaki dokument Drugoga vatikanskog sabora sagledati u kontekstu temeljne ustrojbene jedinice Crkve. Na mnogo načina duh i slovo Sabora ulazi u župne zajednice. No potrebno ih je analizirati, kritički prosuditi i donijeti norme djelovanja za određeno vrijeme, odnosno istaknuti i razvijati aspekte pastoralnog plana i programa župne zajednice u kojem se očituje njezina životnost. U prethodno navedenim riječima pape Ivana Pavla II. iz Apostolskog pisma o pripremi Jubileja godine 2000. *Tertio millennio adveniente* ne otkrivamo li Papinu želju da svaki dokument Drugoga vatikanskog sabora promislimo i u kontekstu ostvarivanja i djelovanja župne zajednice?

Nicola de Martini u svojoj knjizi *Nova župa. Zajednica prijatelja*, koja je kod nas objavljena još 1982. godine, ali koja ne gubi na svojoj svježini i aktualnosti, zaključuje da župna zajednica, ako

102 Usp. KONGREGACIJA ZA NAUK VJERE, *Nota s pastoralnim smjernicama za Godinu vjere*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2012., 36.

103 Usp. *Isto*, 41.

104 Usp. *Isto*, 43.

ima pred očima saborsku ekleziologiju, ne bi smjela biti: „čisti birokratski centar; jednostavni administrativni centar; masa osoba; baza bez hijerarhije; hijerarhija bez baze; centar hijerarhijske moći; skup osoba koje su samo praktični vjernici, a nisu angažirani u poslanju Crkve.“¹⁰⁵ Isti autor odmah donosi što bi, prema saborskoj ekleziologiji, župna zajednica trebala biti: zajednica osoba koje žive u zajedništvu s Bogom; zajednica osoba koje žive u međusobnom zajedništvu; zajednica osoba koje prožima misijski duh; zajednica osoba koje žive u zajedništvu s hijerarhijom, a hijerarhija u zajedništvu s narodom; zajednica osoba koja nije elita nego zajednica koja zahvaća sav Božji narod; zajednica osoba koje teže svetosti i koje žude za kraljevstvom Božjim.¹⁰⁶ Kakve su župne zajednice u Republici Hrvatskoj?

Istaknute osobine župne zajednice traže da se poznaje saborska ekleziologija. Kako bi se shvatilo kakva mora biti župna zajednica prema Drugom vatikanskom saboru, neophodno je razumjeti i shvatiti što je Crkva prema tom Saboru. Uz znanje što je Crkva, a onda i župna zajednica prema Drugom vatikanskom saboru, dolazi svakodnevno primjenjivanje i razvijanje saborske ekleziologije u životu i djelovanju župne zajednice. Dakle, prožimanje duha i slova Sabora, prožimanje prakse i teorije!

U ozračju svega izrečenoga možemo, zajedno s Josipom Balobanom, zaključiti: „Izvucimo Koncil iz arhiva, ponovno pažljivo čitajmo njegove dokumente, te koncilsko učenje i naš ustajali mentalitet suočimo s novim društvenim izazovima. Znanstveno i pastoralno tražimo reformirane i nove pastoralne metode djelovanja koje modernom čovjeku približavaju događaj Isusa iz Nazareta. Hrvatsko društvo treba odgovorne, poštene i moralne vjernike koji će zajednički sa svećenicima i pastoralnim djelatnicima kao istinskim intelektualcima i ljudima duha voditi Hrvatsku prema boljoj budućnosti.“¹⁰⁷

105 Nicola DE MARTINI, *Nova župa. Zajednica prijatelja*, Zagreb, 1982., 37.

106 Usp. *Isto*, 37-38.

107 Josip BALOBAN, Pozdravni govor na otvaranju Teološko-pastoralnog tjedna za svećenike u Zagrebu (2005.), u: *Bogoslovska smotra*, 75(2005.), 3, 665.

DOCUMENTS OF THE 2ND VATICAN COUNCIL AND THE PAROCHIAL COMMUNITY. IMPULSES AND EVALUATION OF THE PRESENT SITUATION

Summary

An overview of the Council's text explicitly mentioning the parochial community is given, instigating a reflection upon life and mission of the parochial community, in the spirit of the Council's ecclesiology. The author stresses the importance of a continuous pastoral-theological reflection upon these documents, for the benefit of the realization and activity of the parochial community in the Croatian social and ecclesial reality. A precondition necessary for the enactment of the parochial project of 2nd Vatican Council is the understanding of Council's view of the Church.

Key words: 2nd Vatican Council, parish, parochial catechism, religious education, fraternity of the Christian doctrine, Jesus Christ, Holy Spirit, Mary Mother of God, Church, grace, faith, sacraments, eternal life.